

з історії вітчизняної науки

Роль Військово- медичн

Роль Військово- медичної Академії в розвитку вітчизняної медичної літератури

Ю. В. Букін

(Ленінград)

Одна з великих заслуг Військово-медичної Академії в історії вітчизняної медицини полягає в тому, що вона справила великий вплив на розвиток російської медичної літератури.

Однією з форм здійснення цього впливу було присудження конференцією (Вченою радою) Академії різних премій за наукові твори. Так, починаючи з 1840 р. Академія систематично присуджувала премію за видатні твори з анатомії ім. заслуженого професора академіка П. А. Загорського, а з 1842 р. — премію з хірургії ім. заслуженого професора академіка І. Ф. Буша. Обидві ці премії призначалися для стимулювання розвитку в Росії занять і досліджень з анатомії і хірургії. Ці премії дуже сприятливо вплинули на розвиток відповідних галузей медицини і вітчизняної літератури з цих галузей.

В 1892 р. на кошти, відписані директором Київської військової гімназії генерал-майором П. Н. Ющеновим, на честь його батька при Військово-медичній Академії була заснована «премія медико-хірурга Н. З. Ющенова».

Згідно з положенням про цю премію, її треба було присуджувати кожні п'ять років за найбільш визначні відкриття або праці з медичних наук. На конкурс для здобуття премії можна було подавати оригінальні твори, написані російською мовою і тільки російськими підданими. Присудження премій належало провадити на засіданнях конференції Академії шляхом балотування усіх поданих на конкурс творів після попереднього їх розгляду спеціальними комісіями.

На конкурс для здобуття премії медико-хірурга Н. З. Юшенова вітчизняні автори представили ряд великих і видатних медичних творів, і тому порядок її присудження, оцінка цих творів авторитетним колективом учених Військово-медичної Академії без сумніву становлять значний історичний інтерес.

Перший конкурс на здобуття премії медико-хіуррга Н. З. Юшенова відбувся в 1897 р. На нього було подано сім праць: 1) «Основи загальної патології» — В. В. Подвісоцьким, 2) «Про селезінку за білокрівцями і про кількість останніх» — А. Селіновим і Н. Усковим, 3) «До питання про самозахист тваринного організму проти бактерійних заражень» — А. І. Кондратьєвим, 4) «Читання з лікарської історії» і 5) «Лікарські посібники» — Л. Ф. Змеєвим, 6) «Органотерапія» — Д. М. Успенським і 7) «Про гриби палюдизму» — П. І. Кубасовим.

Розгляд цих праць провадився комісією в складі І. П. Івановського, К. І. Виноградова, А. Н. Костюріна, П. М. Альбіцького, М. В. Яновського і С. П. Боткіна.

Розглянувши решіті
місія висунула на підставу
«Основи загальної патології»
на високому рівні виклада-
написаний автором з вели-
чливим літературним дарем
на думку комісії, буде
викладення предмета, доповнюють і пояснюють
препаратами автора. Справу В. В. Подвицького
турою з висвітлюванням
численним російським
наявність у творі В. В.
попередніх підручників, які хоч і були раніше
ком орігінально, на під-
основку комісія відзначила
питань, розроблених або
дуже добре відповідені
дуже добре відповідені
студентів і лікарів. Якщо

На підставі висновків судити премію медико-професорові Київського

В. В. Подвисоцькі
дження премії і відзна-
у важкій роботі і за-
ківщині».

На черговий конкурса в 1902 р. було по-
ною дією електрики на з двох частин: а) Ел-
досліді з нейро-електротерапії «Кривів черепа і обличчя
на наркоз» — М. Є. захворювання шкіри» —
ної медицини» — В. Ф. В. Є. Ларіоновим, 7) «
І. І. Кияниціним, 8) «Сибірки, сапу, свинки,
та інших заразливих хвороб впорскуваннями 5% -ної
куваної ін'єкціями 5% зародження статей» (р-
гістогенез і будову елас

Розгляд творів у професорів В. М. Бехтеревіна, І. П. Павлова, М. Ставовича, Т. П. Павлова.

Після глибокого вивчення, М. Гавлюка, висновку, що найбільш і М. Е. Введенського.

Розглядаючи твори

Розглянувши рецензії про твори і обговоривши їх достоїнства, комісія висунула на присудження премії твір В. В. Подвісоцького — «Основи загальної патології». Комісія відзначила, що в цьому творі на високому рівні викладені основні знання з загальної патології і що твір написаний автором з повним знанням справи і вмінням користуватись великим літературним матеріалом. Особливими достоїнствами цієї праці, на думку комісії, були стисливість, ясність і водночас достатня повнота викладення предмета, наявність значної кількості чудових рисунків, що доповнюють і пояснюють текст, більшість яких виконана за власними препаратами автора. За висновком комісії, величими достоїнствами твору В. В. Подвісоцького є грунтovne знайомство автора з великою літературою з висвітлюваних ним питань і належна увага, яку він приділив численним російським медичним працям. Комісія спеціально відзначила наявність у творі В. В. Подвісоцького нових розділів, яких не було в попередніх підручниках з загальної патології, а також таких розділів, які хоч і були раніше в інших підручниках, але розроблені автором цілком оригінально, на підставі останніх наукових відкриттів. В своєму висновку комісія відзначила висвітлення в підручнику значної кількості питань, розроблених автором на підставі його власних наукових досліджень. Комісія визнала книгу В. В. Подвісоцького дуже цінним вкладом в російську наукову медичну літературу і важливим посібником для студентів і лікарів, який повністю відповідає сучасним вимогам.

На підставі висновку комісії конференція Академії ухвалила — присудити премію медико-хірурга Н. З. Юшенова в 1897 р. (3250 крб.) професорові Київського університету В. В. Подвісоцькому.

В. В. Подвісоцький висловив Академії глибоку вдячність за присудження премії і відзначив, що він розглядає її як «моральну підтримку у важкій роботі і заохочення до дальшої діяльності на користь Батьківщині».

На черговий конкурс для здобуття премії медико-хірурга Н. З. Юшенова в 1902 р. було подано 11 творів: 1) «Дослідження над фізіологічною дією електрики на відстані» — В. Я. Данилевським; твір складався з двох частин: а) Електрокінетичне подразнення нервів і б) Дальші досліди з нейро-електрокінесу, 2) «Пошкодження і захворювання покривів черепа і обличчя» — Л. Л. Левшиним, 3) «Збудження, гальмування і наркоз» — М. Є. Введенським, 4) «До вчення про туберкульозні захворювання шкіри» — М. А. Членовим, 5) «Нариси з російської народної медицини» — В. Ф. Дьюмічем, 6) «Про коркові центри слуху» — В. Є. Ларіоновим, 7) «Обезпліднене повітря, вплив його на тварин» — І. І. Кияниціним, 8) «Радикальне лікування флегмон, чиряків, бешихи, сибірки, сапу, свинки, вовчого лишая, дифтерії, суглобового ревматизму та інших заразливих хвороб, що мають місцевий характер, пошаровими впорскуваннями 5%-ного фенолу» і 9) «Тяжкий випадок сибірки, вилікуваній ін'екціями 5%-ного фенолу» — В. А. Немченковим, 10) «Про зародження статей» (рукопис) — Юзефовичем і 11) «До питання про гістогенез і будову еластичної тканини» — М. Гарднером.

Розгляд творів у 1902 р. Академія доручила комісії в складі професорів В. М. Бехтерєва, Г. Є. Рейна, П. М. Альбіцького, М. С. Субботіна, І. П. Павлова, М. Д. Лавдовського, Г. Г. Скориченка, І. Я. Чистовича, Т. П. Павлова, Н. П. Кравкова і С. Я. Терешина.

Після глибокого вивчення всіх поданих творів, комісія прийшла до висновку, що найбільш видатними з них є твори В. Я. Данилевського і М. Є. Введенського.

Розглядаючи твори В. Я. Данилевського, комісія відзначила, що

вони стосуються предмета, з якого протягом понад сто років було опубліковано тільки 5—6 досліджень, більшість яких мала частковий або навіть випадковий характер. Було визнано, що велика заслуга В. Я. Данилевського полягає в тому, що він піддав електрокінетичне подразнення систематичному дослідженю, в результаті чого створив у цій галузі капітальну працю, в якій вказав головні методологічні прийоми і визначив основні умови електрокінетичного подразнення живих тканин і цим самим впровадив даний спосіб подразнення у повсякденну практику фізіологів.

При розгляді твору М. Є. Введенського комісія відзначила, що він трактує факт можливості втрати збудження і збереження провідності по нерву. Було відзначено, що надзвичайно інтересне відкриття М. Є. Введенського полягає в тому, що при певному ступені наркотизації нерва подразнення його сильними струмами вище наркотизованої ділянки не передаються через нього, тоді як слабі подразнення нерв передає. На підставі цього М. Є. Введенський зробив висновок, що наркотизований нерв не пригнічується, а перебуває в стані особливого збудження, аналогічного ідіомускулярному скороченню, чим і пояснюється затримка проведення подразнень з вищерозташованих відрізків наркотизованого нерва до периферичних нервів. Дальше підтвердження цього висновку автор вбачає у змінах подразливості поблизу наркотизованої ділянки нерва, а також в електричних його властивостях. Описаний стан він назвав парабіотичним. Цей стан раніше був ним доведений на кінцевій пластинці рухового нерва після довгого тетанізування його частими і сильними індукційними ударами.

Комісія визнала, що в праці М. Є. Введенського наведені дуже важливі нові факти і зроблені нові далекосяжні узагальнення. Поряд з цим комісія відзначила, що коли найголовніші з наведених автором нових фактів навряд чи можуть викликати сумнів, то його широкі узагальнення, в зв'язку з нерозробленістю детальних дослідів, треба приймати з обережністю і дуже умовно.

При порівняльній оцінці творів В. Я. Данилевського і М. Є. Введенського комісія відзначила, що вони є однаково цінними в науковому відношенні, але що праця В. Я. Данилевського відрізняється більшою певністю.

Знаменне, що при обговоренні доповіді комісії на засіданні конференції начальник Академії А. І. Таренецький порушив питання про необхідність «насамперед і цілком точно встановити чи задовольняють, строго кажучи, рекомендовані комісією праці В. Я. Данилевського і М. Є. Введенського першому параграфу Положення про премію, за яким премія присуджується за медичні твори, в той час як твори В. Я. Данилевського і М. Є. Введенського, по суті, відносяться до фізіології».

В дебатах, що розгорнулися з цього питання, виявилось, що деякі члени конференції підтримують цю точку зору. Інші ж зазначали, що медицина розділяється на клінічну і дослідницьку, причому перша вивчає відповідні питання шляхом спостережень над хворими, а друга — на підставі дослідів над тваринами і тому фізіологія, яка досліджує питання медицини, без сумніву є медичною науковою. Більшість членів конференції Академії приєдналася до останньої точки зору і визнала, що праці В. Я. Данилевського і М. Є. Введенського мають важливе значення для медицини і задовольняють умовам конкурсу. Твори В. Я. Данилевського і М. Є. Введенського були визнані гідними премії. На підставі результатів таємного балотування премія медико-хірурга Н. З. Юшенова 1902 р. (3500 крб.) була конференцією Академії присуджена професоро-

ві Харківського університету конференції заявила на користь вітчизняної

На конкурс для здобиччі 1907 р. було подано сім праць: 2) «Про мікроби палючо-побутова медицина» — А. А. Кулаковський; в ілюстрованому викладі явищ у живих тканинах; 3) «Гематометрическое исследование за формулою кристаллов медицинских дослідженнях» — В. Ю. Чаговцем і 7) «Гематометрическое исследование за формулою кристаллов медицинских дослідженнях» — В. Ю. Чаговцем.

Розгляд творів у 1
рєва, А. П. Діаніна, В.
Д. П. Косоротова, Н. Я.

З усіх праць, пред-
нішими і такими, що
І. А. Сікорського і В. К.

При розгляді праці собою викладення «можливості серця, вирізаного з людини після смерті». Комісія діє, що про можливість у майбутньому оживлення померлих людей факт має видатне наукове значення, але варто підкреслити, що ця можливість згодом провадиться зсерцями, а не поширюється на тварин».

При оцінці твору І. А. Сікорсько-Д. П. Косоротов, комісар рений курс психології з історії світобудови, висловив погляд, що «Було визнано, що видавцем світлені дослідження «Історії філософії» засновані на науковий матеріал, зібраний, що І. А. Сікорсько-Джень зазначених доктором і професором його праця заслуга

Дуже позитивний, твір В. Ю. Чаговця був I. П. Павлова, комісія вчезний твір, який висвітлив зібрав і заново переглянув фізичній хімії, матеріа. 60 років. У висновку рисами праці В. Ю. Чаговця, чітка постановка проблеми, які виникли у перших дослідників, які вивчали фізіологічних явищ з п

Оскілки, згідно з може бути розділена і комісії довелося прист

ві Харківського університету В. Я. Данилевському, який у відповідь на ухвалу конференції заявив: «Я й далі прагнущим посильніше працювати на користь вітчизняної медичної науки».

На конкурс для здобуття премії медико-хірурга Н. З. Юшенова в 1907 р. було подано сім творів: 1) «Черевний тиф» — В. П. Гречинським, 2) «Про мікроби палюдизму» — П. І. Кубасовим, 3) «Російська народно- побутова медицина» — Г. Поповим, 4) «Дальші досліди по оживленню серця» — А. А. Кулябком, 5) «Загальна психологія з фізіогномікою в ілюстрованому викладі» — І. А. Сікорським, 6) «Нарис електричних явищ у живих тканинах з погляду новітніх фізико-хімічних теорій» — В. Ю. Чаговцем і 7) «Про розпізнавання крові людини від крові тварин за формуєю кристалів метгемоглобіну і жирових кристалів при судово- медичних дослідженнях» — А. В. Григор'євим.

Розгляд творів у 1907 р. провадила комісія в складі В. М. Бехтерева, А. П. Діаніна, В. М. Сиротиніна, І. П. Павлова, Г. Г. Скориченка, Д. П. Косоротова, Н. Я. Чистовича і С. Я. Терешіна.

З усіх праць, представлених на конкурс, комісія визнала найвидатнішими і такими, що заслуговують на премію, твори А. А. Кулябка, І. А. Сікорського і В. Ю. Чаговця.

При розгляді праці А. А. Кулябка комісія відзначила, що вона являє собою викладення «можливості оживлення за допомогою рідини Локка серця, вирізаного з людського трупа через ту чи іншу кількість годин після смерті». Комісія відзначила, що, коли навіть не торкатися питання про можливість у майбутньому перспективи дальнішого розвитку проблеми оживлення померлих людей, необхідно визнати, що описаний автором факт має видатне наукове значення. З його відкриттям «з'являється можливість згодом провадити наукові фізіологічні дослідження з людськими серцями, а не поширювати на них результати досліджень на серцях тварин».

При оцінці твору І. А. Сікорського, який рецензував судовий медик Д. П. Косоротов, комісія відзначила, що цей твір являє собою розширений курс психології з включенням в нього енциклопедичних даних з історії світобудови, фізики, біології, антропології і нервової системи. Було визнано, що видатне значення в ньому мають розділ, в якому висвітлені дослідження «душі дитини», а також розділ з фізіогноміки, ілюстрований чудовими фотографіями. В цих розділах наведений великий науковий матеріал, зібраний в значній мірі самим автором. Було визнано, що І. А. Сікорському належить заслуга нових і оригінальних досліджень з зазначених двох розділів, що мають велике наукове значення, і що його праця заслуговує на премію.

Дуже позитивний, переконливий і науково об'єктивний відзвів про твір В. Ю. Чаговця був складений І. П. Павловим. На підставі висновку І. П. Павлова, комісія відзначила, що В. Ю. Чаговцем був поданий величезний твір, який висвітлює питання електрофізіології. В цій праці автор зібрал і заново переглянув з позиції останніх досягнень науки, зокрема фізичної хімії, матеріал, нагромаджений фізіологами протягом останніх 60 років. У висновку комісії зазначалось, що відмінними позитивними рисами праці В. Ю. Чаговця є гостра і глибока критика і надзвичайно ясна, чітка постановка питань. Комісія відзначила, що автор є одним з перших дослідників, які стали на шлях вивчення і витлумачення електрофізіологічних явищ з погляду сучасної фізичної хімії.

Оскільки, згідно з Положенням про премію Н. З. Юшенова, вона не може бути розділена і її треба присудити одному з конкурсуючих творів, комісії довелося приступити до глибокої порівняльної оцінки представ-

лених на здобуття премії наукових праць. При цьому, оскільки відкритий А. А. Куллябком факт був ним встановлений за допомогою методики, яку раніше розробили інші автори, комісія вирішила віддати перевагу творам І. А. Сікорського і В. Ю. Чаговця, які обидва заслуговують на премію в однаковій мірі. Приймаючи ж до уваги, що твір В. Ю. Чаговця має велике і близьке відношення до медичних наук, комісія прийшла до думки про присудження премії саме йому.

З висновком комісії не погодився її член Д. П. Косоротов. На його думку спостереження І. А. Сікорського на хворих людях стоять більше до медичних наук, ніж праця В. Ю. Чаговця, виконана на підставі дослідів над тваринами. Тому Д. П. Косоротов висловився проти присудження премії В. Ю. Чаговцю і наполягав на присудженні її І. А. Сікорському.

При обговоренні доповіді комісії на засіданні конференції Академії Д. П. Косоротов енергійно відстоював свою точку зору. Зокрема, він зазначав, що премію належить присуджувати за праці з медичних наук, тоді як праця В. Ю. Чаговця присвячена фізіології, «щодо якої можна сперечатися, чи це є наука медична чи тільки природнича». При цьому, як зазначав Д. П. Косоротов, в праці В. Ю. Чаговця переважає не експеримент, який звичайно використовується медициною, а теоретична частина і до того ж спірна. Він категорично не погоджувався з думкою комісії і твердив, «що праця В. Ю. Чаговця по суті є теоретичною і містить досліди і спостереження над жабами, рибами і рослинами і тому не може стояти більше до медицини, ніж праця І. А. Сікорського, яка містить величезний фактичний матеріал, що стосується здорових і хворих людей».

Наполегливість Д. П. Косоротова цілком зрозуміла. При оцінці його позиції в даному питанні слід враховувати, що він та І. А. Сікорський були членами чорносотенної політичної організації «Союз русского народа», тоді як В. Ю. Чаговця підтримували найбільш передові професори Військово-медичної Академії — І. П. Павлов і В. М. Бехтерев.

При остаточному розв'язанні питання про присудження премії медико-хірурга Н. З. Юшенова в 1907 р. члени конференції віддали перевагу творові «Загальна психологія з фізіогномікою в ілюстрованому виданні». Отже, премія 1907 р. (3400 крб.) була присуджена професорові кафедри нервових і психічних хвороб Київського університету І. А. Сікорському, який здобув сумну славу тим, що давав бажані царському урядові «наукові» експертизи і якого у 1912 р. М. О. Семашко назвав «професором від поліції».

У 1912 р. на конкурс для здобуття премії були представлені такі твори: 1) «Про мікроб черевного тифу і ґрунтову теорію Петтенкофера» і 2) «Про мікроб поворотної гарячки» — П. І. Кубасовим, 3) «Способ визначення вільної і зв'язаної кислотності цгіп'ї та його значення» — А. В. Рождественським, 4) «Чума» — Д. К. Заболотним, 5) «Експериментальне дослідження з питання про прищеплюваність прокази тваринам» — В. І. Кедровським, 6) «Етіологія східної виразки і короткі відомості про цю хворобу» і 7) «Про культури Leismania tropica — паразита «східної виразки» — Є. І. Марциновським і 8) «Загальна теорія розвитку холерних епідемій» — В. П. Гравіровським.

Розглянувши ці твори, комісія в складі Н. Я. Чистовича, Н. Н. Марії, В. А. Левашова, В. А. Юревича і С. Я. Терешіна відзначила, що праці Г. І. Марциновського, В. І. Кедровського, Д. К. Заболотного і В. П. Гравіровського становлять великий науковий інтерес. Однак комісія визнала, що ці праці в повній мірі не задовольняють умовам Положення про

премію Н. З. Юшеновими, ні найвидатнішими підставі цього премії.

На черговий конкуренту — П. І. Тиховим, 3) «Післяопераційні», 4) «Фізіологія людини середовища, вдихування, дихання організму» — І. П. Тиховим, без змін у сечі і з таким же методом лікування організму.

Розгляд творів про фізіологію А. І. Мойсеєва, М. Д. вича, І. Е. Гаген-Торнера.

З представлених місю Н. З. Юшенова: ків) і «Черевні грижі».

Висновок про книгу І. П. Павловим. В ній «в усіх її розділах цікаво, як не важко тепер відповісти на зміст його науки, як усіх її розділах, як в фізіології часті промежні про них, — у кількох розділів».

І. П. Павлов особливо чайно доцільний предмет, а саме присудження дослідів. Там, де фізіологія, воно викладає обговорення поточних проблем, якому воно точно належать. Теоретична підготовка правило, в цій книзі зібранням сучасних мислення».

До найбільших досліджень відноситься те, що в ній на робота і тому розваги до рідної фізіології. В. Я. Данилевського родничо-науковим світлом.

У висновку про книгу І. Павловим, що її «треба вчитися, за цінними прописами, читача з усіма деталями».

Ми вже зазначали, що можна було надати премію І. Павлову, але відмінною премією він не був, оскільки порівняльною є його праця з працею І. П. Тихового. Обговоривши дослідження, висновок, що твір В. П. Гравіровського залучає до галузі знання, ніж таємниці, які він вивчає, стяться більше даними

премію Н. З. Юшенова, оскільки вони не є ні найвидатнішими відкриттями, ні найвидатнішими працями у відповідних галузях знання. На підставі цього премія 1912 р. залишилась неприсудженою.

На черговий конкурс 1917 р. було подано сім творів: 1) «Черевні грижі» — П. І. Тиховим, 2) «Основи патології» — М. М. Покровським, 3) «Післяопераційні кровотечі при жовтянищі» — П. П. Ситковським, 4) «Фізіологія людини» — В. Я. Данилевським, 5) «Вплив обезпліднення середовища, вдихуваного повітря та іжі, вводжуваної у шлунок, на тваринний організм» — І. І. Киянициним, 6) «Хронічний бульовий нефрит без змін у сечі і з такими змінами» — В. М. Мишем і 7) «Навіювання як метод лікування органічних хвороб» — Л. В. Соболевим.

Розгляд творів провадила комісія в складі І. П. Павлова (голова), А. І. Мойсєєва, М. Д. Ільїна, В. А. Левашова, В. П. Осипова, В. А. Юревича, І. Е. Гаген-Торна, В. Г. Коренчевського і В. А. Оппеля.

З представлених праць комісія визнала гідними нагородження премією Н. З. Юшенова: «Фізіологія людини» — В. Я. Данилевського (Харків) і «Черевні грижі» — П. І. Тихова (Томськ).

Висновок про книгу В. Я. Данилевського був складений особисто І. П. Павловим. В ньому він зазначав, що книга В. Я. Данилевського «в усіх її розділах цілком стоїть на висоті сучасної фізіологічної науки. Як не важко тепер кожному окремому фізіологу повністю охопити весь зміст його науки, як не важко тим більше бути компетентним суддею в усіх її розділах, як в зв'язку з цим не зрозумілі у одного автора всієї фізіології часті промахи при викладенні фактів, а тим більше при судженні про них,— у книзі В. Я. Данилевського такі випадки надзвичайно рідкі».

І. П. Павлов особливо відзначав, що «в книзі застосовується надзвичайно доцільний прийом, який сприяє ясному, виразному уявленню про предмет, а саме прийом викладення основ науки у вигляді класичних дослідів. Там, де фізіологічне питання пройшло всі стадії його розроблення, воно викладається у повчальній історичній формі. Теоретичне обговорення поточних питань допускається строго в тому ступені, в якому воно точно намічається на підставі наявних експериментальних даних. Теоретична плутаниця, яка існує щодо тих чи інших питань, як правило, в цій книзі зовсім виключена. Отже, книга є не тільки точним зібранням сучасних матеріалів фізіології, але й школою фізіологічного мислення».

До найбільших достоїнств книги В. Я. Данилевського І. П. Павлов відносить те, що в ній «надзвичайно повно зібрана російська фізіологічна робота і тому російський читач книги не може поставитись без поваги до рідної фізіологічної думки». І. П. Павлов визнав, що «книга В. Я. Данилевського є його величезною заслугою перед медичним і природничо-науковим світом Росії».

У висновку про книгу «Черевні грижі» П. І. Тихова І. Е. Гаген-Торн писав, що її «стреба визнати видатною за своєю повнотою, ясністю викладення, за цінними практичними вказівками і грунтовним ознайомленням читача з усіма деталями вчення про грижі».

Ми вже зазначали, що за правилами про присудження премії її можна було надати лише одному творові. Тому комісії довелося зайнятися порівняльною оцінкою книг «Фізіологія людини» і «Черевні грижі». Обговоривши достоїнства обох цих творів, комісія прийшла до висновку, що твір В. Я. Данилевського стосується незрівняно ширшої галузі знання, ніж твір П. І. Тихова. В праці В. Я. Данилевського міститься більше даних, основаних на власних дослідженнях автора, ніж

у праці П. І. Тихова, що праця В. Я. Данилевського значно більша за об'ємом, ніж праця П. І. Тихова, і що твір В. Я. Данилевського незрівняно краще ілюстрований, ніж праця П. І. Тихова. Комісія одноголосно ухвалила рекомендувати конференції Академії присудити премію В. Я. Данилевському.

При обговоренні доповіді комісії на засіданні конференції Академії деякі її члени виступили проти висновку комісії щодо оцінки твору В. Я. Данилевського. Особливо вперто позитивну оцінку книги В. Я. Данилевського заперечував Н. П. Кравков. Він зазначав, що в цій книзі є чимало важливих недоліків, що як підручник і як довідкова книга з фізіології вона не є цілком задовільною, що матеріал в розумінні повноти викладення розміщений дуже нерівномірно і несистематично, деякі важливі розділи мало розроблені або ж зовсім відсутні. Н. П. Кравков відзначав, що в книзі є чимало недоліків у поясненні багатьох фізіологічних явищ, і тому він висловив думку, що твір В. Я. Данилевського не задоволяє умовам присудження премії.

Між І. П. Павловим і противниками присудження премії В. Я. Данилевському (Н. П. Кравков, М. В. Яновський, А. А. Максимов) виникла цікава наукова полеміка, яка тривала на кількох засіданнях конференції Академії. При остаточному розв'язанні питання про присудження премії 1917 р. на засіданні конференції Академії було проведено таємне балотування творів В. Я. Данилевського і П. І. Тихова. На жаль, жодний з них не зібрав потрібної кількості позитивних голосів, і тому премія 1917 р. лишилася неприсудженою.

В дальншому премія медико-хірурга Н. З. Юшенова не присуджувалась.

Така є в короткому викладі історія оцінки конференцією Військово-медичної Академії видатних творів вітчизняної медицини минулого і початку цього століття, в зв'язку з присудженням премії медико-хірурга Н. З. Юшенова. Вона є одним з проявів патріотизму і високої принципіальності передових російських учених-лікарів, їх піклування про розвиток вітчизняної медичної науки і літератури, а також їх високої вимогливості і строгої об'єктивності. Присуджуючи премію, передові вчені Академії виходили з принципових міркувань, високих вимог до наукових творів, з почуття своєї відповідальності за розвиток вітчизняної науки. Правда, в умовах царизму передовим прогресивним вченим не завжди вдавалося відстояти свою думку, свою позицію. Прикладом цьому може бути відмовлення в премії В. Ю. Чаговцю в 1907 р. і В. Я. Данилевському в 1917 р.

Особливий інтерес історії присудження премії Н. З. Юшенова полягає в тому, що на конкурсі для здобуття цієї премії завжди подавався ряд видатних вітчизняних фізіологічних праць, в оцінці яких активну участь брав великий російський фізіолог І. П. Павлов.

Історія присудження премії Н. З. Юшенова є однією із знаменних сторінок славної історії вітчизняної медицини, одним з доказів її самостійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

- Введенский Н. Е., Возбуждение, торможение и наркоз. СПБ, 1901.
 Гардинер М., К вопросу о гистогенезе и строении эластической ткани. Москва, 1898.
 Гречинский В. П., Брюшной тиф. Каменец-Подольск, 1904.
 Григорьев А. В., Об отличительном распознавании крови человека от крови животных по форме кристаллов метгемоглобина и жировых кристаллов при судебно-медицинских исследованиях. Русский врач, № 31, 32, 33, 1906.

- Гравировский В. общественной гигиены, судебной. Демич В. Ф., Очерк. Данилевский В. чества на расстоянии. Электро. Данилевский В. чества на расстоянии. Даль Данилевский В. Москва, 1915; том 2, часть 2. Змеев Л. Ф., Чтения. Змеев Л. Ф., Русский. Заболотный Д. К. Кондратьев А. И. бактерийных заражений, Бол. Кубасов П. И., О. Кубасов П. И., О. Кубасов П. И., О. Кияницын И. И., на животных, Киев, 1898. Кияницын И. И., пищи, вводимой в желудок судебной и практической медицины. Куллябко А. А., Да-наук, т. 17, № 5, 1902. Кедровский В. М., мости проказы животным. Р. З и 4, 1911. Лебединский А. В. Ю. Чаговца. Физиология. Левшин Л. Л., Повреждения. Ларионов В. Е., О. нервных болезней, СПБ, 1895. Марциновский Е. этой болезни, Москва, 1909. Марциновский Е. язвы». Bull. Soc. path. exot., том 1, 1909. Мыши В. М., Хроническая Томск, 1916. Немченков В. А., язвы, сапа, свинки, волчанка, бллезней, имеющих местный фенола, Врач, № 22, 1900. Немченков В. А., 5%-ного фенола, Военно-медицинский журнал, 1900. Подвысоцкий В. И., Попов Г., Русская наука, Покровский М. М., Рождественский лотности углів'я и его значение. Селинов А. и Усков последних, Архив биологических наук, Семашко Н. А., К. И. А. Сикорского. Невская эпидемия изложении, Киев, 1904. Ситковский П. П., 1916. Соболев Л. В., Внешняя газета, № 25, 1916. Тихов П. И., Брюшной. Успенский Д. М.,

- Гравировский В. П., Общая теория развития холерных эпидемий. Вестник общественной гигиены, судебной и практической медицины, июль, 1911.
- Демич В. Ф., Очерки русской народной медицины. СПБ, 1889.
- Данилевский В. Я., Исследование над физиологическим действием электричества на расстоянии. Электрокинетическое раздражение нервов. Харьков, 1900.
- Данилевский В. Я., Исследование над физиологическим действием электричества на расстоянии. Дальнейшие опыты по нейро-электрокинезу. Харьков, 1901.
- Данилевский В. Я., Физиология человека, том I, Москва, 1913; том 2, Москва, 1915; том 2, часть 2, Москва, 1915.
- Змеев Л. Ф., Чтения по врачебной истории России. СПБ, 1896.
- Змеев Л. Ф., Русские врачебники. СПБ, 1895.
- Заболотный Д. К., Чума. Сборник работ по чуме, СПБ, 1907.
- Кондратьев А. И., К вопросу о самозащите животного организма против бактерийных заражений, Больничная газета Боткина, часть 1, № 4, 5, 6, 1897.
- Кубасов П. И., О грибках палюдизма, СПБ, 1896.
- Кубасов П. И., О микробе палюдизма, Сибирские врачебные ведомости, № 2, 3, 1904.
- Кубасов П. И., О микробе брюшного тифа и почвенной теории Петтенкофера, Ташкент, 1908.
- Кубасов П. И., О микробе возвратной горячки. Москва, 1909.
- Кияницын И. И., Дальнейшие опыты над влиянием обесложенного воздуха на животных, Киев, 1898.
- Кияницын И. И., Влияние обесложивания среды, вдыхаемого воздуха и пищи, вводимой в желудок, на животный организм. Вестник общественной гигиены, судебной и практической медицины, № 4, 1911.
- Кулябко А. А., Дальнейшие опыты оживления сердца. Известия Академии наук, т. 17, № 5, 1902.
- Кедровский В. М., Экспериментальное исследование по вопросу о прививаемости проказы животным. Русский журнал кожных и венерических болезней, № 1, 2, 3 и 4, 1911.
- Лебединский А. В. и Мозжухин А. С., И. П. Павлов о работах В. Ю. Чаговца. Физиологический журнал СССР, т. 34, № 2, 1953.
- Левшин Л. Л., Повреждения и заболевания покровов черепа и лица, СПБ, 1902.
- Ларионов В. Е., О корковых центрах слуха. Труды клиники душевных и нервных болезней, СПБ, 1899.
- Марциновский Е. И., Этиология «восточной язвы» и краткие сведения об этой болезни, Москва, 1909.
- Марциновский Е. И., О культуре Leismania tropica паразита «восточной язвы». Bull. Soc. path. exot., Раг., 1909.
- Мыш В. М., Хронический болевой нефрит без изменений в моче и с таковыми. Томск, 1916.
- Немченков В. А., Коренное лечение флегмон, огневиков, рожи, сибирской язвы, сапа, свинки, волчанки, дифтерии, сочленовного ревматизма и других заразных болезней, имеющих местный характер, послойными впрыскиваниями 5%-ного водного фенола, Врач, № 22, 1900.
- Немченков В. А., Тяжелый случай сибирской язвы, излеченный инъекциями 5%-ного фенола, Военно-медицинский журнал, № 11, 1900.
- Подвысокий В. В., Основы общей патологии, СПБ, изд. 2, т. 1 и 2, 1894.
- Попов Г., Русская народно-бытовая медицина, СПБ, 1903.
- Покровский М. М., Начала патологии. Томск, 1916.
- Рождественский А. В., Способ определения свободной и связанный кислотности urin'ы и его значение. Никольск-Уссурийский, 1911.
- Селинов А. и Усков Н., О селезенке по белым шарикам крови и о числе последних, Архив биологических наук, т. 5, № 1, 1896.
- Семашко Н. А., К характеристике деятельности профессора от полиции И. А. Сикорского. Невская звезда, № 4, 1912.
- Сикорский И. А., Всеобщая психология с физиognомикой в иллюстрированном изложении. Киев, 1904.
- Ситковский П. П., Послеоперационные кровотечения при желтухе. Москва, 1916.
- Соболев Л. В., Внущение, как метод лечения органических болезней, Врачебная газета, № 25, 1916.
- Тихов П. И., Брюшные грыжи, Томск, 1914.
- Успенский Д. М., Органотерапия, СПБ, 1896.

Чаговец В. Ю., Очерк электрических явлений на живых тканях с точки зрения новейших физико-химических теорий. Вып. 1. Электромоторная деятельность мышц и желез, электрические органы рыб и электрические токи растений. СПб, 1903. Вып. 2. Электрофизиология нервного процесса. СПб, 1906.

Членов М. А. К учению о туберкулезных заболеваниях кожи. Москва. 1900.

Роль Военно-медицинской Академии в развитии отечественной медицинской литературы

Ю. В. БУКИН

(Ленинград)

Резюме

Одна из крупных заслуг Военно-медицинской Академии в истории отечественной медицины заключается в том, что она оказала большое влияние на развитие русской медицинской литературы.

Одной из форм этого влияния являлось присуждение конференцией Академии различных премий за научные сочинения

В 1892 г., на средства, завещанные директором Киевской военной гимназии П. Н. Юшеновым, в честь его отца при Военно-медицинской Академии была учреждена премия медико-хирурга Н. З. Юшенова.

Согласно положению об этой премии, она должна была присуждаться через каждые пять лет за самое выдающееся открытие или работу по медицинским наукам. К соисканию премии допускались оригинальные сочинения, написанные на русском языке и только русскими подданными. Присуждение премии полагалось производить на заседаниях конференции Академии после предварительного рассмотрения их особыми комиссиями.

Отечественными авторами на конкурсы по соисканию этой премии был представлен ряд крупных, выдающихся медицинских сочинений, и поэтому порядок ее присуждения, оценка этих сочинений представляют большой исторический интерес.

Первый конкурс на соискание премии медико-хирурга Н. З. Юшено-ва состоялся в 1897 г. На него было представлено семь сочинений. Лучшим из них было признано сочинение профессора Киевского университета В. В. Подвысоцкого «Основы общей патологии». Комиссия отметила, что оно представляет вполне современное изложение основных учений общей патологии, является ценным вкладом в русскую научную медицинскую литературу и важным учебным пособием для студентов и врачей.

Премию медико-хирурга Н. З. Юшенова 1897 г. (3250 руб.) Академия присудила В. В. Подвысоцкому, который в ответ на это заявил, что он рассматривает ее как «нравственную поддержку в трудной работе и поощрение к дальнейшей деятельности на пользу Родине».

На конкурс 1902 г. было представлено 11 сочинений. Самыми выдающимися из них были признаны сочинения профессора Харьковского университета В. Я. Данилевского «Исследование над физиологическим действием электричества на расстоянии» и профессора Петербургского университета Н. Е. Введенского «Возбуждение, торможение и наркоз».

При рассмотрении сочинения В. Я. Данилевского комиссия, в состав которой входил И. П. Павлов, отметила, что она касается предмета по

которому на протяже-
дований, носивших ча-
заслуга В. Я. Данилев-
кинетическое раздраже-
чего и создал в этой
основные условия эле-
там самым ввел данн-
физиологов.

При разборе сочинений представлены очевидные факты, в то же время отмечены недостатки и ошибки, допущенные автором.

Премию 1902 г. (3),
который в ответ на эти
работы на пользу о

Конкурс 1907 г. п
были признаны сочи
профессора Томского у
с физиognомикой в илл
университета И. А. Сы
вых тканях, с точки з
ват-доцента Военно-ме

При сравнительно
тение сочинению В.
проф. Д. П. Косоротов

Премию 1907 г. («
стяжавшему печальную
правительству эксперти-
сorum от полиции»).

На конкурс 1912 года «О культуре болотного и Общая творческого были признаны лучшими выдающимися поэты. Поэтому премия 1912

Очередной конкурс награждения премией признала сочинения П. Левского «Физиология» и П. И. Тихова «Брюшн

Отзыв о сочинении, который назвал гии и школой физиологии подчеркнул огромно-научным миром.

Книга П. И. Тихонова
ясности изложения, по-
мут ознакомлению читателей.

При сравнительно

которому на протяжении более ста лет имелось только 5—6 исследований, носивших частный или даже случайный характер. Большая заслуга В. Я. Данилевского заключается в том, что он подверг электро-кинетическое раздражение систематическому исследованию, в результате чего и создал в этой области капитальный труд, в котором выяснил основные условия электрокинетического раздражения живых тканей и тем самым ввел данный способ раздражения в повседневную практику физиологов.

При разборе сочинения Н. Е. Введенского комиссия признала, что в нем представлены очень важные новые факты и далеко идущие обобщения. В то же время она отметила, что если главнейшие из новых фактов едва ли могут подлежать сомнению, то его широкие обобщения, ввиду неразработанности детальных опытов, должны приниматься с осторожностью и очень условно.

Премию 1902 г. (3500 руб.) Академия присудила В. Я. Данилевскому, который в ответ на это заявил: «Я и впредь буду стремиться посильнее работать на пользу отечественной медицинской науки».

Конкурс 1907 г. привлек семь сочинений. Заслуживающими премии были признаны сочинения: «Дальнейшие опыты оживления сердца» профессора Томского университета А. А. Кулябко, «Всеобщая психология с физиognомикой в иллюстрированном изложении» профессора Киевского университета И. А. Сикорского и «Очерк электрических явлений на живых тканях, с точки зрения новейших физико-химических теорий» приват-доцента Военно-медицинской Академии В. Ю. Чаговца.

При сравнительной оценке этих сочинений комиссия отдала предпочтение сочинению В. Ю. Чаговца, с чем не согласился ее член проф. Д. П. Косоротов.

Премию 1907 г. (3400 руб.) Академия присудила И. А. Сикорскому, стяжавшему печальную известность тем, что он давал угодные царскому правительству экспертизы, за что Н. А. Семашко назвал его «профессором от полиции».

На конкурс 1912 г. было представлено 8 сочинений. Из них сочинения «О культурах Leismania tropica, паразита «восточной язвы» Е. И. Марциновского, «Экспериментальное исследование по вопросу о прививаемости проказы животным» В. И. Кедровского, «Чума» Д. К. Заболотного и «Общая теория развития холерных эпидемий» В. П. Гравировского были признаны представляющими большой научный интерес, однако не являющимися ни самыми выдающимися открытиями, ни самыми выдающимися работами в соответствующих областях знания. Поэтому премия 1912 г. не была присуждена.

Очередной конкурс 1917 г. привлек семь сочинений. Достойными награждения премией комиссия, под председательством И. П. Павлова, признала сочинения профессора Харьковского университета В. Я. Данилевского «Физиология человека» и профессора Томского университета П. И. Тихова «Брюшные грыжи».

Отзыв о сочинении В. Я. Данилевского был составлен И. П. Павловым, который назвал его точным сводом современных данных физиологии и школой физиологического мышления. В своей рецензии И. П. Павлов подчеркнул огромную заслугу автора перед медицинским и естественнонаучным миром России.

Книга П. И. Тихова была названа выдающейся по своей полноте, ясности изложения, по ценным практическим указаниям и обстоятельно му ознакомлению читателей со всеми деталями учения о грыжах.

При сравнительной оценке этих сочинений предпочтение комиссией

было отдано сочинению «Физиология человека» В. Я. Данилевского, которому и предлагалось присудить премию.

При обсуждении доклада комиссии на конференции Академии некоторые ее члены (Н. П. Кравков, М. В. Яновский, А. А. Максимов) выступили против той его части, которая касалась сочинения В. Я. Данилевского. В результате между ними и И. П. Павловым возникла интересная научная полемика, которая продолжалась на нескольких заседаниях конференции.

При окончательном решении вопроса о присуждении премии 1917 г. на заседании конференции Академии ни одно из этих сочинений не получило достаточного количества положительных голосов, и премия осталась неприсужденной.

Присуждение премии Н. З. Юшенова является одним из проявлений патриотизма русских врачей, их заботы о развитии отечественной медицинской литературы. История присуждения премии Н. З. Юшенова является одной из знаменательных страниц славной истории отечественной медицины, одним из доказательств ее самостоятельного развития.

Метод

Вплив променистої енергії (яким-небудь стиснини спектра) і ряду хімічних або викликає стійку пігментування внаслідок звуження або розширення кількості гемоглобіну, який появляється в ній карбоксигемоглобін.

Поява незвичного за забарвленням ознакою певних змін в організмі показником ступеня відхилення.

Але одним тільки візуальному кольоровим зображенням за цими змінами в динаміці збройоти дослідника об'єктивної альбедометрії саме дає можливість шкіри в зв'язку з її енергетичними властивостями.

Зміна оптичних властивостей або вібраючої властивості всіма напрямками від походження до падаючої променистої енергії.

Для поверхні, яка ідеально рівнює одиниці, а для абсолютної альбедо в зв'язку з енергетичними властивостями людини, маючи при цьому було нашим найближчим.

Визначення альбедо організму людини в тих випадках, для цього відомих методів графії), дає можливість розглянути шкірні судини, а значить.

Ще з часів С. П. Боткина (1868 р.) феричному кровообігу призначено позначення. Ще раніше (1868 р.) Дрігав у неї розширення шкіри, що відповідає довгастий мозок, і прискоренням руху крові в турі шкіри.

Пізніші спостереження зяни, Пшоник та інші) показують, що зміні кровонаповнення шкіри супроводиться зблідженням шкіри.